

2. Григориш Г. В., Григориш Т. Ф., Олійник В. Я., Субачов І. Т. Системи соціального страхування зарубіжних країн: Навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 144 с.

3. *Поліщук М. Є.* Лікуймо Україну! — Тернопіль: ТДМУ, 2009. — 228 с.

4. *Портер Майкл, Тайсберг Елизабет Ольмстед.* Переосмысление системы здравоохранения. Как создать конкуренцию, основанную на ценности и ориентированную на результат. — К.: Издательство Алексея Капусты (подразделение «Агентства «Стандарт»»), 2007. — 620 с.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2010 р.

УДК 336.38

Л. І. Данілова,

канд. екон. наук, доц.,

Л. Д. Буряк,

канд. екон. наук, проф.,

М. В. Бутова,

економіст ТОВ «VAB лізинг»,

О. В. Мельник,

канд. екон. наук, доц.,

Н. П. Сиволапенко,

асистент,

кафедра фінансів підприємств,

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТУ В УКРАЇНІ

В статье рассматриваются проблемы финансового лизинга и представлен прогноз развития лизинговых отношений в Украине.

Problems of financial leasing, forecast of leasing relations in Ukraine are presented in the article.

В статті розглянуто проблеми фінансового лізингу та зроблено прогноз розвитку лізингових відносин в Україні.

Ключевые слова: *финансовый лизинг, инвестиции в основные средства, капитальные инвестиции*

Keywords: *financial leasing, investments in fixed assets, capital investments*

Ключові слова: *фінансовий лізинг, інвестиції в основні засоби, капітальні інвестиції.*

Зношеність основних засобів українських підприємств складає 75—85 %. Підприємства потерпають від нестачі фінансових ресурсів в оновлення виробництва. Серед джерел на розвиток підприємництва вони мають використовувати власні джерела фінансування і запозичені ресурси. Серед фінансових інвестиційних джерел великої уваги заслуговує лізинг. Кількість діючих договорів фінансового лізингу на початок 2009 року становила 2484 лізингових договорів загальною вартістю 28,5 млрд грн.

В економічній літературі дослідженню механізму лізингових відносин присвячені роботи економістів-теоретиків і практиків В. Д. Газманова, Н. М. Внукової, Н. А. Адамова та ін. Стосовно сутності лізингу досі ще не існує єдиної думки. Його зміст та роль у фінансовій теорії трактуються по різному. Одні розглядають лізинг як одну з форм кредитування підприємницької діяльності, другі — цілком ототожнюють його з довгостроковою орендою або однією з її форм, яка в свою чергу зводиться до відносин найму або підряду, треті вважають лізинг завуальованим способом купівлі-продажу засобів виробництва або права користування чужим майном, а четверті інтерпретують лізинг як управління чужим майном за дорученням.

Сучасне розуміння лізингу сходить до класичних принципів римського права про розмежування понять власник та користувач майна. Виникнення та існування його в якості особливого виду бізнесу ґрунтовані саме на можливості розподілу компонентів власності на два найважливіших повноваження — користування річчю, тобто використання її згідно з призначенням з метою отримання доходу та інших вигод, та саме право власності як правове панування особи над об'єктом власності. Проте, як і будь-яке самостійне економічне явище, лізинг має свій зміст та різноманітні форми прояву. Лізинг є інвестиційним інструментом швидкого та ефективного оновлення техніки і технології підприємств різних галузей економіки. Сутність його полягає у тому, що лізингоотримувач має можливість отримати у середньострокове користування необхідні йому активи, які він замовив у лізингодавця, сплачуючи йому періодичні платежі стосовно лізингових угод. Так, по рейтингу, складеному за участю лізингових компаній України найбільший портфель лізингових угод припадає на ПП «ВТБ Лізинг Україна» (табл. 1).

Таблиця 1

РЕЙТИНГ ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ СТАНОМ на 01.01.2009 р.

№ пп	Назва лізингової компанії	Портфель лізингових угод, млн грн
1	ПП «ВТБ Лізинг Україна»	5746,98
2	ТОВ «Райффайзен Лізинг Аваль»	1879,99
3	ТОВ «УнііКредит Лізинг»	1646,10
4	ТОВ «ХБЮпо Альпе Андрія Груп»	716,44
5	ТОВ «ІНГ ЛІЗИНГ Україна»	625,86
6	ТОВ «Євро Лізинг»	582,53
7	ТОВ «Ласка Лізинг»	514,00
8	ТОВ «СГ Еквіпмент Лізинг Україна»	486,88
9	ТОВ «Перша лізингова компанія-ALD Automotive»	427,70
10	ТОВ «ВіЕйБі Лізинг»	423,00
11	ТОВ «Ілта»	328,86
12	ТОВ «Імморент Україна»	229,11
13	ТОВ «Кредит Європа Лізинг»	200,60
14	ТОВ «Укіс Банк Лізинг»	113,69
15	ТОВ «АІС-Лізинг»	113,41
16	ТОВ «Панга Рей Систем»	25,81
17	ТОВ «Порше Лізинг Україна»	12,25
18	ТОВ «ЛД Лізинг»	8,76

Розрізняють ці види лізингу, викладено у Міжнародному стандарті обліку та звітності 17 «Лізинг» (табл. 2).

Фінансовий лізинг дозволяє лізингоотримувачу повною мірою отримати фінансово-економічні вигоди від користування лізинговими активами (нова техніка, технологія) упродовж дії договору лізингу, а по завершенні цього договору — придбати або відмовитися від придбання її у власність.

Проведене нами дослідження дало змогу виявити певні особливості, які відрізняють фінансовий лізинг від оренди.

1) у лізингових відносинах, окрім лізингодавця та лізингоотримувача, приймають участь продавець і постачальник лізингового майна, який у договорі оренди відсутній;

2) у лізингу активна роль відводиться лізингоотримувачу, що не властиво орендним відносинам. Саме він визначає, що і в кого має придбати для нього лізингодавець, який у свою чергу зобов'язаний сповісти продавця\постачальника майна, що воно придбано спеціально для надання у лізинг;

Таблиця 2

**НАЙОЧЕВИДНІШІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ФІНАНСОВИМ
ТА ОПЕРАТИВНИМ ЛІЗИНГОМ**

Фінансовий лізинг	Оперативний лізинг
У фінансовий лізинг може бути передано лише ту річ, яка була спеціально придбана лізингодавцем на замовлення лізингоотримувача (непрямий лізинг)	В оперативний лізинг може бути передано як річ спеціально придбану лізингодавцем на замовлення лізингоотримувача (непрямий лізинг), так і річ, що була набута лізингодавцем без попередньої домовленості із лізингоотримувачем
Лізингодавець має право інвестувати на придбання предмету лізингу як власні, так і залучені кошти	Лізингодавець має право інвестувати на придбання предмету лізингу лише власні чи залучені фінансові кошти, що виключає можливість використання для зазначеної мети позичкових коштів (банківські та бюджетні кредити, облігаційні займи)
Прямо передбачена можливість сублізингу	Сублізинг заборонено
Мінімальний строк користування предметом лізингу не може бути менш 1 року	Не встановлено жодних обмежень щодо строків користування предметом лізингу

3) лізингоотримувач наділений правами та обов'язками, що властиві покупцю (такого у договорі оренди не передбачено). Продавець\постачальник передає майно лізингоотримувачу за місцем його розташування або у іншому місці, зазначеному у договорі лізингу, минаючи його фактичного власника (лізингодавця). Майно приймається у користування лізингоотримувачем, а за лізингодавцем залишається лише обов'язок сплатити за майно, а також право розірвати договір лізингу, але не пізніше, ніж 12 місяців згідно із Законом України «Про фінансовий лізинг» [1, с. 24];

4) Існують особливості й у розподілі ризиків: за договором лізингу лізингодавець не відповідає перед лізингоотримувачем (користувачем майна) за недоліки переданого майна, за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю людей, що користувалися об'єктом лізингу. Лізингоотримувач не повинен перекладати результати свого помилкового вибору на лізингодавця. Відповідальність лізингодавця настає лише тоді, якщо вибір постачальника здійснюється лізингодавцем, або він втрутився у вибір майна або його характеристик;

5) незважаючи на те, що лізингодавець упродовж усього строку договору лізингу залишається власником предмету лізингу, лізингоотримувач приймає на себе обов'язки, що пов'язані з правом власності (ризик випадкової загибелі, технічне обслуговування);

6) у разі розірвання договору лізингу до завершення його строку на вимогу лізингодавця (якщо користувач майна — лізингоотримувач порушив умови договору), або бажанням лізингоотримувача, останній зобов'язаний продовжувати вносити лізингові платежі, або погасити їх загальну суму, що передбачена договором, а у деяких випадках і сплатити неустойку та компенсацію втрат по винагороді лізингодавця.

Практика свідчить, що у розвитку фінансового лізингу велику роль відіграє податкове законодавство. Перш за все, з метою стимулювання розвитку фінансового лізингу дуже важливо, щоб строки амортизації активів, одержаних у лізинг, були максимально наближеними до термінів, на які банки погоджуються надавати кредити лізингодавцям (лізинговим компаніям). За інших умов виникає ризик несплати лізингового платежу лізингоотримувачем. У випадку, якщо він таки сплачує цей платіж у повному обсязі, виникає загроза «вимивання» його обігових коштів. Окрім того, застосування податку на додану вартість має будуватись таким чином, щоб не підвищувати вартість послуг фінансового лізингу, не сповільнювати обіг інвестованих коштів. У західних компаніях питання амортизації основних засобів, перш за все, їх активної частини-машин, обладнання та транспортних засобів, посідають важливе місце у фінансовому менеджменті. Якщо стратегія держави спрямована на досягнення стабільного інноваційного розвитку та зростання конкурентноздатності продукції національних виробників, її політика має заохочувати оновлення машин, обладнання та транспортних засобів на вітчизняних підприємствах, стимулювати інвестиції для забезпечення цих підприємств сучасною технікою та технологією.

Так, є 5 методів, за якими нараховується амортизація: прямо-лінійний, метод зменшення залишкової вартості; метод прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивний і виробничий методи. Податкова амортизація здійснюється на основі Закону «Про Зміни до Закону» Про оподаткування прибутку» [2]. По 1 групі основних засобів встановлена норма амортизації на податковий квартал — 2 %; по 2 групі — 10 %; по 3 групі — 6 %; по 4 групі — 15 %. Існуючий порядок податкової амортизації не дає можливості повністю списати вартість основних засобів на витрати виробництва по завершенні 10 років. Передбачається, що ця сума формується за рахунок грошового потоку, який виникає внаслідок нарахування лізингоотримувачем амортизації на отримані у лізинг активи. Актуальність розвитку лізингу в Україні сьогодні розуміють усі. Але, на жаль, зрушень у розвитку цього унікального інвестиційного інструмента не відбувається. Абсолютно всі підприємства використовують у бухгалтерському та податковому обліку лише ті норми амортизації, встановлені Законом «Про Зміни до Закону «Про оподаткування прибутку підприємств». Прискорені методи амортизації ніхто не застосовує. З нашої точки зору, необхідно, щоб податкове законодавство України надало можливість підприємствам при нарахуванні податкової амортизації по машинах, обладнанню та транспортних засобах, одержаних у фінансовий лізинг, застосовувати обраний ними метод прискореної амортизації. Це дозволить суттєво наблизити терміни дії лізингових договорів до тривалості амортизації лізингових активів. Нині переважна більшість договорів лізингу по машинах, обладнанню та транспортних засобах укладається на 2—3 роки. По завершенні договору фінансового лізингу виникає колізія (невідповідність) між величиною остаточного платежу (за ним відбувається викуп об'єкта лізингу у власність) та вартістю, за якою цей об'єкт обліковується на балансі у лізингоотримувача (тут його балансова вартість дорівнює первісній вартості за вирахуванням нарахованої за нормами податкового обліку амортизації).

При укладанні лізингової угоди важливе значення мають питання, пов'язані з утриманням об'єкта лізингу. У лізинг часто передається складне технічне устаткування, обслуговування якого потребує значних фінансових витрат та залучення до цього процесу висококваліфікованих спеціалістів. Тому проблема утримання такого майна є досить актуальною. Як відомо, всі витрати

на утримання об'єкта фінансового лізингу, пов'язані з його страхуванням, експлуатацією, технічним обслуговуванням та ремонтом, несе лізингоотримувач, якщо інше не передбачено договором лізингу. При оперативному лізингу усі витрати на утримання об'єкта, крім витрат, пов'язаних з його експлуатацією та поновленням використаних матеріалів, несе лізингодавець, якщо інше не передбачено договором лізингу.

Проведене дослідження дозволило прийти до висновку, що поділ у чинному Законі «Про Фінансовий лізинг» лізингу на види залежно від ступеня окупності об'єкта угоди, жорсткий зв'язок між амортизацією майна і видом угоди створює проблеми в практичному застосуванні лізингу. Період, протягом якого амортизується зазначений у Законі відсоток вартості майна, як правило, розтягується на багато років. При цьому Закон дозволяє, укладаючи договір лізингу, передбачати прискорену амортизацію об'єкта лізингу згідно з чинним законодавством. Але прискорена амортизація можлива лише для основних засобів 3 групи.

До таких потенційних об'єктів лізингу як будівлі, споруди, автотранспорт прискорена амортизація застосована амортизація бути не може. Згідно з п. 1 ст.2 проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фінансовий лізинг» критерієм поділу лізингу на види є наслідки лізингової угоди (тобто, юридична доля об'єкта лізингу після закінчення строку договору лізингу). Така пропозиція законодавця, на наш погляд, є цілком слушною, оскільки вона не створює додаткових проблем для лізингодавця та лізингоотримувача, а також узгоджується з положеннями чинного законодавства, які регулюють оподаткування лізингових операцій.

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає, що залежно від форми здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо. Як зазначено в Проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фінансовий лізинг», зворотний лізинг — це договір лізингу, який передбачає набуття лізингодавцем майна у власника і передачу цього майна йому у лізинг. У такій операції продавець майна та лізингоотримувач збігаються в одній особі. Зворотний лізинг є різновидом прямого лізингу [3, с. 24]. Зарубіжний досвід свідчить про те, що зворотний лізинг або ліз-бек — це система взаємозалежних угод, при якій фірма — власник будинків, споруд чи устаткування продає цю власність фінансовому інституту (банку, страховій компанії,

інвестиційному фонду, лізинговій компанії) з одночасним оформленням угоди про довгострокове користування своєю колишньою власністю на умовах лізингу. Зворотний лізинг виступає в даному випадку як альтернатива заставної операції, причому продавець власності, що у результаті угоди стає її лізингоотримувачем, негайно отримує у своє розпорядження від покупця взаємно погоджену в угоді купівлі — продажу суму, а покупець продовжує брати участь у цій операції, але вже як лізингодавець. Зворотний лізинг необхідний, насамперед, для тих суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність і яким терміново необхідні значні обсяги оборотних коштів.

Важливою перевагою зворотного лізингу є використання майна, яке раніше перебувало в експлуатації, як джерела фінансування будівництва нових об'єктів з можливістю використовувати податкові пільги, надані для учасників лізингових операцій у зарубіжних країнах. Зворотний лізинг дає можливість рефінансувати капітальні вкладення з меншими витратами, ніж при залученні банківських позичок, особливо, якщо платоспроможність підприємства ставиться організаціями, що кредитують, під сумнів. При зворотному лізингу лізингові платежі встановлюються за наступною схемою: сума платежів повинна бути достатньою для повного відшкодування інвестору всієї суми, що була виплачена ним при купівлі майна, і плюс до цього забезпечувати середню норму прибутку на інвестований капітал. Рентабельність даної операції буде тим вища, чим вищі доходи від нових інвестицій за схему лізингових платежів. Питання доцільності використання зворотного лізингу в Україні в сучасних економічних умовах потребує додаткової уваги. Вважаємо за доцільне ввести певні обмеження у здійсненні зворотного лізингу. По-перше, треба прямо передбачити у Законі України «Про фінансовий лізинг», що вказані угоди здійснюються за участю лізингової компанії. Підвищені вимоги до розміру статутного (складеного) капіталу лізингової компанії є однією із гарантій її ефективної діяльності. По-друге, необхідно передбачити вимогу про те, що ціна всіх лізингових угод у сумі не повинна перевищувати розмір статутного капіталу лізингової компанії. Однією із форм лізингу є пайовий лізинг. Визначаючи дану форму законодавець критерієм встановлює спосіб фінансування лізингової операції. У фінансовій літературі розрізняють три форми лізингу: за рахунок власних коштів, за рахунок залучених коштів і роздільний. Тут мається на увазі

спосіб фінансування придбання об'єкта лізингу, який збираються передавати в користування. Основний ризик за лізинговими угодами несуть кредиторі — банки, страхові компанії, інвестиційні фонди або інші фінансові установи.

На заході понад 85 % усіх лізингових угод побудовані на основі роздільного лізингу. Вітчизняні вчені-економісти вважають, що в нашій країні, де лізинг робить лише певні кроки і лізингові компанії ще є досить фінансово слабкими, і всі підстави для застосування роздільного лізингу. Крім того, тут можуть бути вигоди і для банків, оскільки можна скоротити базу оподаткування за рахунок віднесення відсотків за надану позику на витрати своєї діяльності [4, с.17]. В юридичній літературі розглядають внутрішньо національний і зовнішній (міжнародний) лізинг, який представлений у формі: експортний, імпортний, транзитний види лізингу. На наш погляд, обов'язково повинні бути представлені компенсаційна та бартерна форми лізингу. Необхідність надання державним і комунальним підприємствам права укладати договори компенсаційного та бартерного лізингу з недержавними суб'єктами господарювання зумовлена нагальними потребами вищевказаних суб'єктів в оновленні основних засобів. Застосування сублізингу на вітчизняному внутрішньому ринку, з нашої точки зору, не є доцільним. Сублізинг може здійснюватись лише у міжнародній сфері. Вищевикладене свідчить, що критерієм поділу лізингу на форми у чинному законодавстві є суб'єктний склад лізингових відносин. Окрім класифікації лізингу за суб'єктним складом важливе значення має поділ лізингу за формами лізингових платежів. Як свідчить практика, лізингоотримувачами в Україні частіше всього виступають неплатоспроможні підприємства. Лізингові борги в Україні складають приблизно 100 млн грн.

Державна програма фінансового лізингу дає деякі результати в рішенні питання, наприклад, фінансування купівлі складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Але вивчення практики фінансування за рахунок лізингу дозволило прийти до таких висновків: процедура оформлення документації є складною; незадовільна якість деяких машин, одержаних у лізинг, збільшення першого внеску з 17 % від загальної вартості машини до 25 % ще вкрай ускладнює ситуацію із обіговими коштами клієнтів [5]. Встановлення пільг може покращити попит на лізинг без попередньої оплати.

Нами зроблена спроба скласти прогноз щодо діяльності лізингодавців на ринку лізингу України. У короткій перспективі на ринку лізингу можна спрогнозувати наступне:

- підвищення вимог лізингових компаній до фінансового стану потенційних клієнтів;

- орієнтування на діючий клієнтській базі з позитивною кредитною історією;

- підвищення авансових внесків лізингоотримувачів на 10—15 % (можливо до 50 %);

- підвищення процентних ставок (на 3—5 %);

- скорочення термінів фінансування (до 3 років);

- зменшення середньої вартості лізингової угоди, підвищення попиту на більш дешеві види техніки;

- переорієнтація на більш ліквідні предмети лізингу;

- скорочення частки будівельної сфери, сільського господарства в структурі договорів фінансового лізингу;

- у зв'язку з прогнозами значного підвищення проблемної заборгованості (по прогнозам аналітиків — до 50—60 %) лізингові компанії у поточному році будуть орієнтуватись на підвищення контролю над дебіторською заборгованістю і проблемними активами, розробці стратегії по роботі з проблемною заборгованістю і вилученні предметів лізингу;

- розвиток ринку бувшої у використанні техніки;

- підвищення попиту на лізинг автомобілів зі сторони фізичних осіб у зв'язку із значним обмеженням і погіршенням умов банківського автокредитування;

- підвищення попиту на фінансування у національній валюті, що обумовлено значною девальвацією української валюти її нестабільністю;

- закриття невеликих лізингових компаній у зв'язку з погіршенням платіжної дисципліни клієнтів, відсутністю фінансування неспроможністю розрахуватись за своїми зобов'язаннями перед кредитором;

- скорочення об'ємів лізингового кредитування на початку 2010 року у зв'язку з відсутністю зовнішнього та внутрішнього платоспроможного попиту;

- щодо лізингу автотранспорту, додатковими причинами до падіння обсягів фінансування є підвищення транспортного збору при реєстрації імпортного автомобіля, тимчасове підвищення митних зборів, повернення податкових пільг українським автовиробникам.

Література

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 року № 723/97-ВР.
2. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» ВР України Закон від 24.12.2002 № 349-IV.
3. Внукова Н. М. Лізингове кредитування. — Харків: ХНУ, 2004.
4. Новый виклик для лізингу // Урядовий кур'єр. — 12 листопада 2009 року.
5. Адамов Н. А. Лизинг. — СПб.: Питер, 2005.

Стаття надійшла до редакції 01.04 2010 р.

УДК.336.71

Н. Г. Заболотна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

В статье анализируются причины, которые сдерживают процесс модернизации реального сектора экономики и предлагаются механизмы, которые будут способствовать активизации инвестиционных процессов в экономике Украины.

This article analyses the forces that restrict modernization of the real economy and suggests the mechanisms to facilitate investment processes in Ukraine's economy.

У статті досліджено причини, які спримують процес модернізації реального сектору економіки і визначено механізми, які будуть сприяти активізації інвестиційних процесів в економіці України.

Ключевые слова: *инвестиционный процесс, инновации, инновационная активность предприятия, мировой финансовый кризис, банки развития, индикативное планирование.*

Keywords: *investment process, innovation, company's innovation, world financial crisis, bank of development, indicational planning*

Ключові слова: *інвестиційний процес, інновації, інноваційна активність підприємств, світова фінансова криза, банки розвитку, індикативне планування*